

SOCRATES (380/408 † 439/443)

HISTORIA ECCLESIASTICA

- 1082 Lib. VII, cap. XXXII. Συνῆν αὐτῷ Ἀναστάσιος πρεσβύτερος ἅμα αὐτῷ ἐκ τῆς Ἀντιοχείας σταλείς. Τοῦτον διὰ τιμῆς εἶχε πολλῆς· καὶ ἐν τοῖς πράγμασι συμβούλῳ ἐχρῆτο. Καὶ ποτε ἐπ' ἐκκλησίας ὁ Ἀναστάσιος διδάσκων ἔφη, Θεοτόκον τὴν Μαρίαν καλεῖται μηδεὶς. Μαρία γὰρ ἄνθρωπος ἦν· ὑπὸ ἀνθρώπου δὲ Θεὸν τεχθῆναι, ἀδύνατον. Τοῦτο ἀκουσθέν, πολλοὺς κληρικούς τε καὶ λαϊκοὺς ἐν ταυτῷ πάντας ἐτάραξεν. Ἦσαν γὰρ πάλαι διδαχθέντες θεολογεῖν τὸν Χριστόν, καὶ *μηδαμῶς αὐτὸν τῆς οἰκονομίας, ὡς ἄνθρωπον, χωρίζειν ἐκ τῆς θεότητος, πειθόμενοι τῇ τοῦ Ἀποστόλου φωνῇ λεγούσῃ· «Εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν»· καὶ· «Διὸ ἀφέντες τὸν περὶ Χριστοῦ λόγον, ἐπὶ τὴν τελειότητα φερόμεθα». Ταραχῆς οὖν, ὡς ἔφην, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ γενομένης, ὁ Νεστόριος τὸν τοῦ Ἀναστασίου λόγον κυρώσασθαι σπεύδων· οὐ γὰρ ἐξελέγγελσθαι ὡς βλάσφημον τὸν παρ' αὐτοῦ τιμώμενον ἤθελε· συνεχῶς περὶ τούτου ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ἐδίδασκε, φιλονεικότερόν τε περὶ αὐτοῦ τὰς ζητήσεις ποιούμενος, καὶ πανταχοῦ τὴν λέξιν τοῦ Θεοτόκος ἐκβάλλων. Διὸ τῆς περὶ τούτου ζητήσεως παρ' ἄλλοις ἄλλως ἐκδεχθείσης, διαίρεσις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐγένετο. Καὶ ὥσπερ ἐν

PG
67, 808

*809

- 1082 Lib. VII, cap. XXXII. Erat familiaris Nestorii Anastasius presbyter, qui una cum illo profectus fuerat Antiochia. Hunc Nestorius magno in honore habebat, eiusque consilio in rebus gerendis utebatur. Hic igitur Anastasius quodam die cum in ecclesia doceret, dixit haec verba: Nemo Mariam vocet Deiparam. Maria enim homo fuit. Ex homine autem Deus nasci non potest. Id ubi auditum fuisset, multos tam ex clero quam ex plebe, pariter conturbavit. Olim enim didicerant, Christum *confiteri Deum, nec ullatenus ob susceptam humanae salutis dispensationem, eum tanquam hominem a divinitate seiungere, sequentes doctrinam Apostoli ita dicentis: *Etsi Christum cognovimus secundum carnem, nunc tamen non cognoscimus amplius. Et iterum: Quapropter sermonem de Christo relinquentes, ad perfectionem contendamus.* Cum ergo hac de re tumultus, uti dixi, in ecclesia ortus esset, Nestorius dictum Anastasii confirmare studens: nolebat enim eum quem ipse tanti faceret, ut impie loquentem coargui: ipse de hac controversia subinde in ecclesia disseruit: quaestiones ea de re pervicaciter proponens, et vocem Deiparae perpetuo reiiciens. Proinde cum haec quaestio ab aliis aliter excepta esset, dissidium ortum est in Ecclesia. Ac veluti in nocturna quadam pugna temere dimicantes,

PG
67, 807

*810

νυκτομαχία καθεστῶτες, νῦν μὲν ταῦτα ἔλεγον, νῦν δὲ τὰ ἕτερα· συγκατετίθεντό τε ἐν ταυτῷ, καὶ ἡρνοῦντο. Νεστόριος δὲ δόξαν παρὰ τοῖς πολλοῖς εἶχεν, ὡς ψιλὸν ἄνθρωπον λέγων τὸν Κύριον, καὶ ὡς Παύλου τοῦ Σαμοσατέως καὶ Φωτεινοῦ τὸ δόγμα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἄγων. Ἄλλὰ περὶ τούτου τοσαύτη ἐκινήθη ζήτησις καὶ ταραχή, ὡς καὶ συνόδου οἰκουμενικῆς δεηθῆναι. Ἐγὼ δὲ ἐντυχὼν τοῖς παρὰ Νεστορίου λόγοις δοθεῖσιν, ἀγνοοῦντα ἐφευρίσκω τὸν ἄνδρα, καὶ μετ' ἀληθείας ἐρῶ· Οὐδὲ γὰρ οὔτε ἀπεχθανόμενος πρὸς αὐτόν, ὧν εἶχεν ἐλαττωμάτων ἐμνήσθην· οὔτε χαριζόμενός τιςιν, ἐλαττονοῦντα ὧν ἐφεῦρον, ἐκθήσομαι. Οὐ μοι δοκεῖ ὁ Νεστόριος, οὔτε τὸν Σαμοσατέα Παῦλον ζηλῶν, οὔτε μὴν Φωτεινόν, μηδ' ὅλως ψιλὸν ἄνθρωπον λέγειν τὸν Κύριον. Ἄλλὰ τὴν λέξιν μόνην ὡς τὰ μορμολύκια πεφόβηται. Καὶ τοῦτο πέπονθεν ὑπὸ ἀμαθίας πολλῆς. Φυσικὸς γὰρ εὐλαλος ὢν, πεπαιδευῆσθαι μὲν ἐνομιζέτο· τῇ δὲ ἀληθείᾳ, ἀνάγωγος ἦν· καὶ τὰς τῶν παλαιῶν ἐρμηνεῦων βίβλους, ἀπηξίου μανθάνειν. Τυφούμενος γὰρ ὑπὸ τῆς εὐγλωττίας, οὐκ ἀκριβῶς προσεῖχε τοῖς παλαιοῖς· ἀλλὰ πάντων κρείττονα ἐνόμιζεν ἑαυτόν. Αὐτίκα γοῦν ἠγγόησεν, ὅτι ἐν τῇ Καθολικῇ Ἰωάννου γέγραπτο ἐν τοῖς παλαιοῖς ἀντιγράφοις, ὅτι «Πᾶν πνεῦμα ὃ λύει τὸν Ἰησοῦν, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι». Ταύτην γὰρ * τὴν διάνοιαν ἐκ τῶν παλαιῶν ἀντιγράφων περιεῖλον οἱ χωρίζειν ἀπὸ τοῦ τῆς οἰκονομίας ἀνθρώπου βουλόμενοι τὴν θεότητα. Διὸ καὶ οἱ παλαιοὶ

*812

modo haec, modo illa dicebant, idem affirmantes pariter et negantes. Nestorium vero plerique in ea sententia esse existimabant, ut Dominum nudum esse hominem assereret, et Pauli Samosatensis ac Photini dogma in Ecclesiam inveheret. Verum hac de re tanta altercatio tantusque tumultus est excitatus, ut opus fuerit generali concilio. Ego vero cum libros a Nestorio editos legissem, hominem imperitum esse deprehendi: prorsusque dicam ut se res habet. Nam neque odio et inimicitia adductus, vitia illius antea commemoravi: nec ut quibusdam gratificer, bona quae in illo deprehendi, oratione mea extenuabo. Mihi quidem videtur Nestorius, nec Paulum Samosatensem, nec Photinum imitatus: neque omnino nudum hominem Christum dicere. Sed solam Deiparae vocem velut larvam quamdam reformidat. Idque illi ex gravissima contigit imperitia. Cum enim naturali facundia esset praeditus, eruditus quidem videbatur, revera tamen erat indoctus. Libros etiam veterum interpretum haudquaquam legere dignabatur. Arrogantia enim elatus ob dicendi facultatem, non satis accurate vetustioribus legendis operam dabat, sed seipsum reliquis * omnibus praestare arbitrabatur. Primum igitur ignoravit, in catholica Ioannis Epistola ita scriptum esse in antiquis exemplaribus: *Omnis spiritus qui Iesum a Deo separat, non est ex Deo*. Hanc enim sententiam e vetustis exemplaribus sustulerunt ii, qui ab hominis dispensatione divinitatem separare studebant. Quamob-

*811

ἐρμηνεῖς αὐτὸ τοῦτο ἐπεσημήναντο, ὡς τινες εἶεν βραδιουργήσαντες τὴν ἐπιστολήν, λύειν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον θέλοντες. Συνανείληπται δὲ ἡ ἀνθρωπότης τῇ θεότητι· καὶ οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ ἓν. Τοῦτο θαρβροῦντες οἱ παλαιοί, Θεοτόκον τὴν Μαρίαν λέγειν οὐκ ὤκνησαν. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος ἐν τῷ τρίτῳ λόγῳ τῷ εἰς τὸν βίον Κωνσταντίνου, κατὰ λέξιν ταῦτα φησί· Καὶ γὰρ καὶ γέννησιν ὑπομένειν ὁ μεθ' ἡμῶν Θεὸς δι' ἡμᾶς ἠνέσχετο· καὶ τόπος αὐτοῦ τῆς ἐνσάρκου γεννήσεως, ὀνομαστί παρ' Ἑβραίοις ἢ Βηθλεὲμ ἐκηρύττετο. Διὸ δὴ καὶ ἡ βασίλισσα Ἑλένη ἢ θεοφιλεστάτη, τῆς Θεοτόκου τὴν κύσιν μνήμασι θαυμασίοις κατεκόσμη, παντοίως τὸ τῆδε ἱερὸν ἄντρον φαιδρύνουσα. Καὶ Ὀριγένης δὲ ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῶν εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους τοῦ Ἀποστόλου ἐπιστολήν, ἐρμηνεύων πῶς Θεοτόκος λέγεται, πλατῶς ἐξήτασε. Φαίνεται τοίνυν ὁ Νεστόριος ἀγνοήσας τὰς πραγματείας τῶν παλαιῶν. Διὸ, καθὼς ἔφη, τὴν λέξιν μόνην περιίσταται. Ἐπεὶ ὅτι ψιλὸν οὐ λέγει ἄνθρωπον τὸν Χριστόν, ὡς Φωτεινὸς ἢ Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς, καὶ αἱ ἐκδοθεῖσαι αὐτοῦ προσομιλῖαι διδάσκουσιν, ὡς οὐδαμοῦ τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπόστασιν ἀναιρεῖ, ἀλλὰ πανταχοῦ ἐνυπόστατον αὐτὸν ὁμολογεῖ καὶ ἐνούσιον· οὐ μὴν ὡς Φωτεινὸς καὶ ὁ Σαμοσατεύς, ἀναιρεῖ αὐτοῦ τὴν ὑπαρξιν. Τοῦτο γὰρ καὶ Μανιχαῖοι, καὶ οἱ ἀπὸ Μοντανῶν δογματίζειν ἐτόλμησαν. Οὕτω μὲν οὖν τὸν Νεστόριον φρονοῦντα εὐρίσκω ἐγώ, ἐκ τε ὧν

rem et prisci interpretes idipsum observaverunt, fuisse nimirum quosdam, qui hanc Epistolam depravarint, hominem a Deo seiungere cupientes. Est quippe humanitas copulata divinitati: nec iam duo sunt, sed unum. Hoc testimonio freti veteres Mariam Dei gentricem dicere non dubitarunt. Nam et Eusebius Pamphili in tertio libro *De vita Constantini* ad verbum ita scribit: Nam et Emmanuel, quod est *Nobiscum Deus*, pro nobis nasci sustinuit, et locus nativitatis eius Bethlehem ab Hebraeis est appellatus. Ideirco Deo charissima Helena Augusta Deiparae Virginis partum eximiis monumentis ornavit, sacram illam speluncam omni cultus genere illustrans. Sed et Origenes in primo tomo *Commentariorum in Epistolam Pauli ad Romanos*, exponens qua ratione dicatur Deipara, eam quaestionem latissime pertractavit. Apparet igitur Nestorium scripta veterum penitus ignorasse. Et ob eam causam, ut iam dixi, solam Deiparae vocem impugnat. Christum enim nudum hominem ab illo non dici, sicuti Photinus et Paulus Samosatensis dixerunt, homiliae ab illo editae satis docent. In quibus nusquam Verbi Dei hypostasim tollit, sed personam illud habere, ac substantivum esse, ubique profitetur: nec quemadmodum Photinus et Paulus Samosatensis, subsistentiam ei adimit: quod quidem et Manichaei et Montani sectatores asserere non dubitarunt. Et hanc fuisse Nestorii sententiam, partim ex libris

ἀνέγων αὐτοῦ λόγων, καὶ ἀφ' οὗ οἱ ἐρασταὶ αὐτοῦ λέγουσιν. Οὐ μικρὰν μέντοι ταραχὴν τῇ οἰκουμένη ἢ ψυχρολογία Νεστορίου ἐκίνησεν.

PG
67, 813

Cap. XXXIV. Οὐ πολλὸς γὰρ ἐν μέσῳ χρόνος, καὶ τοὺς πανταχόθεν ἐπισκόπους πρόσταγμα τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Ἐφεσίῳ συνιέναι ἐκέλευσεν. Εὐθὺς οὖν μετὰ τὴν τοῦ Πάσχα ἑορτὴν, ὁ Νεστόριος σὺν πολλῇ δυνάμει ὄχλων παρῆν εἰς τὴν Ἐφεσον, εὗρίσκει τε πολλοὺς τῶν ἐπισκόπων συνεληλυθότας ἐκεῖ. Ὁ δὲ τῆς Ἀλεξανδρείας Κύριλλος μικρὸν ὑστερήσας, περὶ τὴν Πεντηκοστὴν ἀπήντησεν. Πέμπτη δὲ μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν ἡμέρα, καὶ Ἰουβενάλιος ὁ τῆς Ἱεροσολύμων, ἐπέστη. Ἰωάννου δὲ τοῦ Ἀντιοχείας βραδύναντος, οἱ παρόντες ἀνεκινούντο ζήτημα. Καὶ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, ἀκροβολισμούς τινας ἐποίεῖτο τῶν λόγων, Νεστόριον ταράττειν βουλόμενος, καὶ γὰρ ἀπεχθῶς εἶχε πρὸς αὐτόν. Καὶ δὴ πολλῶν θεολογούντων τὸν Χριστόν, Ἐγώ, ἔφη Νεστόριος, τὸν γενόμενον διμηνιαῖον καὶ τριμηνιαῖον, οὐκ ἂν Θεὸν ὀνομάσαιμι. Καὶ διατοῦτο καθαρὸς εἶμι ἀπὸ τοῦ αἵματος ὑμῶν. Καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν, πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἐλεύσομαι. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων ἤθροίζετο, οἳ τῇ αὐτοῦ ἠκολούθουν γνώμῃ. Διηροῦντο οὖν οἱ παρόντες εἰς δύο τμήματα. Οἱ οὖν περὶ Κύριλλον, συνέδριον ποιησάμενοι ἐκάλεσαν τὸν Νεστόριον. Ὁ δὲ οὐχ ὑπήκουσεν, εἰς τὴν παρουσίαν

1083

eius, quos quidem perlegi, partim ex fautorum illius sermonibus deprehendi. Caeterum stulta illa Nestorii garrulitas orbem terrarum non mediocriter perturbavit.

PG
67, 814

Cap. XXXIV. Quippe haud multo post imperator, edicto proposito omnes undique episcopos ad civitatem Ephesiorum convocavit. Statim ergo post festum Paschae diem, Nestorius cum ingenti promiscuae plebis multitudine Ephesum advenit, multosque illic episcopos congregatos reperit. Cyrillus vero Alexandrinus episcopus nonnihil cunctatus, circa Pentecosten adfuit. Iuvenalis vero Hierosolymorum episcopus, quinto post Pentecosten die adventavit. Ioanne porro Antiochenae urbis episcopo moras prolixius trahente, hi qui aderant quaestionem discutere coeperunt. Et Cyrillus Alexandrinus quibusdam quasi sermonum velitationibus pugnam exorsus est, Nestorium studens perterrere: quippe qui infenso erga illum animo esset. Porro cum multi Christum Deum esse confiterentur, Nestorius dixit. Ego vero, eum qui bimestris ac trimestris exstitit, Deum appellare non possum. Atque idcirco mundus sum a sanguine vestro, nec in posterum amplius ad vos accedam. His dictis, congregari deinceps coepit cum reliquis episcopis qui ipsius sententiam sequebantur. Itaque episcopi qui aderant, duas in partes divisi sunt. Et ii quidem qui cum Cyrillo erant, in concilio residentes, Nestorium evocarunt. Verum ille vocatus non paruit, usque ad Ioannis

1083

Ἰωάννου τοῦ Ἀντιοχέως ὑπεριθέμενος. Οἱ δὲ περὶ Κύριλλον, τὰς προσομιλίας Νεστορίου ἅς περὶ τοῦ ζητήματος εἰρήκει, πολλάκις ὑπαναγόντες, ἐξ αὐτῶν τε κρίναντες εὐτόμως βλασφημήσαντα εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καθέλιον αὐτόν. Τούτου γενομένου, οἱ περὶ Νεστόριον ἕτερον καθ' ἑαυτοῦς συνέδριον ποιησάμενοι, καθαιροῦσι Κύριλλον, καὶ σὺν αὐτῷ * Μέρμονα τὸν *816 τῆς Ἐφέσου ἐπίσκοπον. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ καὶ μετὰ ταῦτα ἐπέστη Ἰωάννης ὁ τῆς Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος. Καὶ γνοὺς τὰ γενόμενα, ἀπήχθετο πρὸς Κύριλλον, ὡς αἴτιον τῆς γεγενημένης ταραχῆς, τὸ θερμῶς ποιῆσαι τὴν Νεστορίου καθάρσειν. Κύριλλος δὲ ἅμα καὶ Ἰουβενάλῳ, ἀμυνόμενος τὸν Ἰωάννην, καθαιρεῖ καὶ αὐτόν. Τούτων δὴ τότε αὐτῷ συμπεφυρμένων, γνοὺς ὁ Νεστόριος εἰς κοινωνίαν προβάσας τὴν φιλονεικίαν, ἐκ μεταμελείας Θεοτόκον τὴν Μαρίαν ἐκάλει, λέγων· Λεγέσθω, φησί, καὶ Θεοτόκος ἡ Μαρία, καὶ παυσάσθω τὰ λυπηρά· ἀλλ' οὐδεὶς αὐτόν ἐκ μετανόιας ταῦτα λέγοντα προσεδέξατο. Διὸ καὶ ἄχρι νῦν καθηρημένος, εἰς ἐξορίαν πεμφθεὶς εἰς τὴν Ὀασιν κατοικεῖ. Ἡ μὲν οὖν τότε γενομένη σύνοδος, τοιοῦτον ἔσχε τὸ τέλος.

Antiochensis adventum praesentiam suam differens. Tum Cyrillus et qui cum illo erant, lectis saepius concionibus quas de ista quaestione Nestorius ad populum habuerat, * cum ex earum lectione iudicassent *815 Nestorium constanter de Filio Dei impie locutum esse, eum deposuerunt. Quo facto, illi qui cum Nestorio erant, alio seorsum concilio congregato, Cyrillum et una cum illo Memnonem Ephesinae urbis episcopum vicissim deponunt. Nec multo post advenit Ioannes Antiochensis episcopus. Qui cum ea quae gesta fuerant cognovisset, Cyrillum aversatus est tanquam totius tumultus auctorem, quippe qui temerario ac praecipiti impetu ad depositionem Nestorii prorupisset. At Cyrillus, adiuncto sibi Iuvenale, Ioannem ulcisci volens, ipsum quoque episcopatu discinxit. Rebus in hunc modum confusis ac perturbatis, animadvertens Nestorius contentionem usque ad communionis perniciem devenisse, poenitentia ductus, Mariam Deiparam appellare coepit, his verbis utens: Dicatur, si placet, Maria Deipara, et similtas omnis conquiescat. Verum licet mutata sententia haec diceret, nemo tamen illud admisit. Quippe etiamnum depositus et in exsilium missus, Oasin incolit. Et synodus quidem eo tempore celebrata hunc habuit exitum.

- PG 67, 201, 221, 228, 280, 281, 289, 340, 348.
- SOZOMENUS (saec. v): *Historia Ecclesiastica*. PG 67, 1120, 1281.